

Magyar-roma együttélés – a gyakorlatban

2018-ban ismertem meg B. T.-t, a 41 esztendőes oláh cigány asszonyt, aki építési vállalkozó férjével és örökbe fogadott nagyiával a Nyírség peremén található, etnikailag vegyes lakosságú kisvárosban élt.¹ A kiemelkedően jómódú háztartásbeli nő saját elhatározásából és a hagyományokkal szemben – „a cigány asszonyoknak otthon van a helyük” – meggyőzte férjét és környezetét arról, hogy szeretne munkát vállalni. A helyi szegregátum peremén található általános iskolában helyezkedett el pedagógiai asszisztensként, ahova szinte kizárólag a telepről érkező romungró gyerekek járnak. A személyes életút tragédiáin felülemelkedve – mindkét gyermeke másfél éves kora előtt meghalt – szeretett volna hasznos munkát végezni. Ehhez szakképesítésre volt szüksége, ezért felvételizett a Debreceni Egyetemre, 2022-ben szociálpedagógusként végzett. Azóta is az általános iskolában dolgozik, alsó tagozatban, segíti a halmozottan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű, mélyszegény környezetből származó gyerekeket abban, hogy legalább a nyolc osztályt el tudják végezni.

Az eset mintaképző ereje meghökentető. Azon kezdtem tünődni, hogy a roma társadalom integrációjának

kérdését általános szinten nem lehet sem tárgyiasítani, sem pedig kezelni. B. T., az anyanyelvű oláh cigány asszony, aki az egyetemi tanulmányait 41 évesen saját elhatározásából kezdte meg, most gyakorló szociálpedagógus, az általános szempontokat figyelembe véve valójában nem létezhetne. Egészen egyszerűen azért, mert a környezet általános viszonyai erre predestinálják. Eleve szokatlan nőként, nemhogy középkorú asszonyként tanulni, köznevelési intézményben munkát vállalni, eljárni az egyetemre, az otthontól napokra távol lenni. A jelenség megértésében az általános társadalomtudományi megközelítés nem nagyon segít. Ahhoz, hogy B. T. személyes története értelmezhetővé váljon, perspektívaváltásra van szükség. A többségi társadalommal együtt élő roma közösségek integrációjának kérdését nem kezelhetjük csak és kizárólag generáltézisek mentén.

Két nézőpont

Magyarország társadalomszerkezetének szemünk előtt lejátszódó átalakulási folyamatai, különös tekintettel a roma népesség helyzetére, sokkal több figyelmet követelnének a közvélemény részéről. A témával foglalkozó társadalomkutatók évtizedek óta igyekeznek rámutatni azokra a tendenciákra, amelyek az ország legnagyobb nemzeti kisebbségének társadalmi integrációját, az együttélés kérdését és az ország

¹ Lásd Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Fehér Holló* – Tímea filmje. *A Kik vagyunk... és miért?* dokumentumfilm-sorozat epizódja (48'50"). <https://gygyk.unideb.hu/node/506>

középtávú jövőjét alapvetően befolyásolják.

Statisztikai tény, hogy a roma népesség aránya az ország lakosságán belül exponenciálisan, bár lassuló ütemben növekszik.² A rendelkezésre álló és egyébként nagy szórást mutató számítások, elsősorban szakértői becslési módszerrel generált adatok alapján hozzávetőlegesen 800 ezer főre tehető a nemzeti kisebbségi közösség lélekszáma.³ Az előreszámítá-

sok alapján az arányok a közeljövőben jelentősen módosulnak, a roma népesség aránya tovább növekedhet. A népszámlálási adatokból kiinduló következtetések is azt jelzik, hogy 2050-re a 8 milliós népességen belül várhatóan a lakosság 12,5 százaléka lehet roma kötődésű.⁴ De léteznek a szakértői becslésekre alapozó és a radikálisan fogyó magyar népességszámmal kalkuláló számítások között olyanok is, amelyek ennél gyökerebb fordulatot vizionálnak, és bombasztikus túlzással ugyan, de az alapvető trendekből következtetve egy 7,5 milliós népességen belüli 1,8 milliós roma népességet feltételeznek.⁵

A statisztikán túl a hazai roma közösség általános nézőpontból tanulmányozott másik figyelemre méltó aspektusa a roma népesség térbeli elhelyezkedése. Az ugyancsak sokat kutatott összefüggés a népességszám növekedésével összhangban álló folyamatokat tükröz.

A társadalomtudományok különböző területein jártas szakemberek által sokat elemzett térképekről leolvasható adatok önmagukért beszélnek. Egyrészt a perifériákon, tehát az északi, az északkeleti, a keleti és a délnyugati határvidéken az elmúlt évtizedekben ugrásszerűen megnőtt a roma népesség aránya. További érdekes tény a belső perifériák etnikai viszonyainak átalakulása, kifejezet-

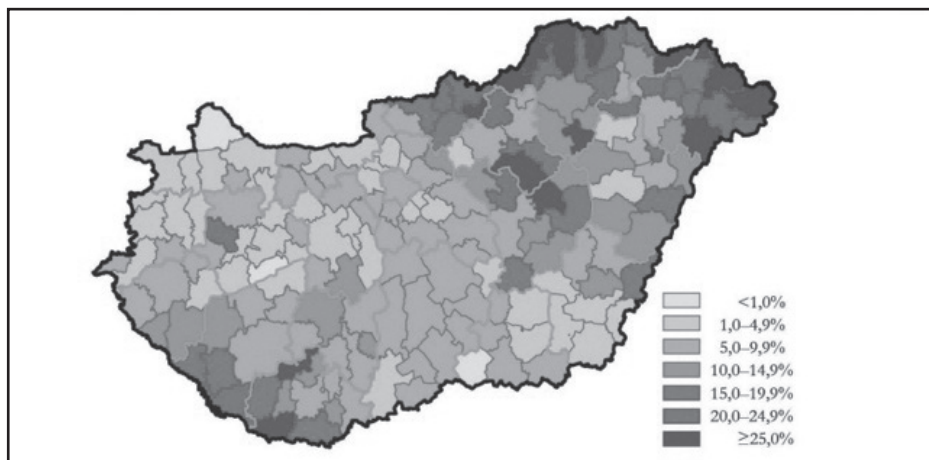
lakost prognosztizált. (Vö. Habcsek László: Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. In: Demográfia, 2007. 50. évf. 1. szám, 7–54.)

⁴ Vö. Obádovics Csilla: Magyarországi, „roma kötődésű” népesség előreszámítása 2050-ig. In: Demográfia, 2022. 65. évf. 2–3. szám, 279–309.

⁵ Pokol Béla: *Európa végnapjai. A demográfiai összeroppanás következményei.* Kairosz, Budapest, 2011.

² A roma népesség pontos statisztikai létszámának meghatározása mind módszertani, mind elméleti szempontból évtizedes viták tárgya. A hivatalos népszámlálások adatai az etnikai önbesorolás elvének alkalmazási gyakorlata és többnyire a magyar anyanyelvű romák bizonytalan válaszadásai – elsősorban az etnikai és a nyelvi identitás közötti határok elmosódása – miatt pontatlanok. A problémára Kemény István szociológus kutatásai mutattak rá, akinek vezetésével 1971-ben készült országos reprezentatív cigányvizsgálat. Ekkor alkalmazták először azt az adatfelvételi eljárást, hogy nem az önbevallás alapján, hanem a közvetlen környezet állásfoglalása alapján minősült valaki romának. Ennek eredményeként az 1970-es hivatalos népszámlálási adatok során 35 ezer önmagát romának valló személlyel szemben Keményék 320 ezer cigány származású személyt azonosítottak. (Vö. Havas Gábor: A Kemény István vezette 1971-es országos reprezentatív cigányvizsgálat keretében készült interjúk. In: Socio, 2016/2. 271–276.; Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság 1971–2003.* Gondolat – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004.)

³ A legutóbbi vizsgálatok közül nagy vihart kavart a 2010–2013 között a Debreceni Egyetem által végzett felmérés. Az úgynevezett szakértői becslési módszert alkalmazó kutatócsoport a cigányság számát 876 ezer főben állapította meg. (Vö. Péntes János – Tátrai Patrik – Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben. In: Területi Statisztika, 2018, 58(1): 3–26.) Az eredmények egybecsengtek az időszak egyik legjelesebb népességkutatója, Habcsek László etnodemográfiai alapokon nyugvó, részben a magyar és roma származású nők reprodukciós rátájának a különbségéből levezethető tendenciákból következő adataival. A kutató 2007-ben 2021-re 733–814 ezer roma



(Forrás: Pénzes–Tátrai–Pásztor 2018.)

ten a Közép-Tiszavidék járásainak helyzete. Az is egyértelmű, hogy a roma népesség számának növekedése a két vizsgálat között eltelt szűk három évtizedben az ország minden térségében megfigyelhető jelenség.

Ugyancsak jól belátható összefüggés, hogy a változásoknak leginkább kitett térségek elsősorban a kisebb lélekszámú településekkel rendelkező járások. Magyarországon közel 3200 település található, amelyből 2350-ben kétezer főnél kevesebben élnek, és közel ezer faluban a lakosság lélekszáma nem éri el az ötszáz lelket sem. A roma népesség elsősorban olyan területeken koncentrálódik, ahol a munkavállalói rétegek elvándorlása miatt általános az elöregedő magyar és a helyben maradó fiatalabb korosztételű roma közösségek együttélése.⁶ A jelenségnek távolba mutató és összetett hatásai vannak. Amint azt elsősorban Babusik Ferenc kutatásaiból tudhatjuk, már 2003-ban az álta-

lános iskolák közel 25 százalékában a roma gyerekek aránya 63 százalék feletti volt.⁷ Az összefüggést tovább árnyalja, hogy ugyanekkor az 500 fő alatti lakosságszámú települések 46 százalékában a roma gyermekek aránya a helyi általános iskolákban szintén meghaladta a 63 százalékot. Papp Z. Attila vizsgálataiból tudjuk, hogy 2011-ben több olyan megye volt, ahol az általános iskolások teljes korcsoportjában a roma tanulók aránya több volt 25 százaléknál.⁸

Az etnikai arányok átalakulása talán még szembeötlőbb a kisgyermek-kori intézményi szocializáció első színterét képező óvodahálózatban. Már az ezredforduló táján végzett több vizsgálat rámutatott arra az

⁷ Babusik Ferenc: Késői kezdés, lemorzsolódás – cigány fiatalok az általános iskolában. In: Új Pedagógiai Szemle, 2003. október.

⁸ Papp Z. Attila: Roma Tanulók aránya Magyarországon és a tanulói teljesítmények az általános iskolai oktatásban. In: Bárdi Nándor és Tóth Ágnes (szerk.): *Asszimiláció, integráció, szegregáció*. Argumentum, Budapest, 2011. 227–264.

⁶ Vö. KSH, 2011. népszámlálási adatok.

összefüggésre, hogy a roma gyerekeket is nevelő óvodák 40 százalékában a cigány származású óvodások száma magasabb, mint 40 százalék, illetve minél kisebb lélekszámú településen működő intézményről van szó, az etnikai arányokat tekintve a kisebbség annál gyakrabban válik többséggé.⁹

Az olvasót megkímélve a magyarországi roma társadalom jellemzőire vonatkozó további általános adatoktól, feltételezzük, hogy így is egyértelműek a tendenciák. Cseppet sem túlzó állítás, hogy ezek összetársadalmi jelentőségűek. Könnyű belátni, hogy a hátrányos helyzetű mélyszegény családokban és nevezett térségekben élő kisgyermek tanulási karrierútjának nagy valószínűséggel megíósolható sikertelensége eleve kódolt. Hasonlóan nehéz sorsú óvodástársaikkal készülnek az általános iskolára, ahol aztán a hozott hátrányokkal való megküzdés gyakorlatilag kizárja a tanulmányi sikerességet. Számptalan kutatás azt vizsgálja, hogy hogyan lehet kitörni a szegénységből. Többen hangsúlyozzák az integrált környezet meghatározó szerepét a tanulási eredményességben, lényegében kijelölve az utat a szakpolitika, az oktatáspolitikai és a fejlesztéspolitikai számára. Tudjuk, látjuk, hogy a döntéseknél ezeket a tapasztalatokat kevésbé veszik figyelembe. Babusik Ferenc más szakértőkkel összhangban több mint másfél évtizede leszögezte: „*A helyzet tehát igen komoly. A roma népesség harmadik világot idéző szegénysége és az e szegénységből kö-*

vetkező eltérő demográfiai szerkezete azzal a következménnyel jár, hogy amennyiben a jelen folyamatok nem vesznek száznyolcvan fokos fordulatot, úgy pár évtizeden belül a magyar társadalom jóval nagyobb hányada él majd mélyszegénységben, mint jelenleg.”¹⁰

Adódik tehát a lényegi kérdés: mi az oka annak, hogy az együtt élő magyarországi roma közösség beilleszkedésének problémáját – a témában érintettek teljes spektrumát figyelembe véve – nem kezelik kellő felelősséggel és súllyal.

Az egyik ok az, hogy a csendes többségnek az a része, amelyik a folyamatok természetéről vagy tényeszerű összefüggéseiről bármilyen tudással bír, de az együttélésben közvetlenül nem érintett, fizikai tapasztalatok híján érdektelenné vált. Passzív kívülállóként veszi tudomásul a távolinak tűnő eseményeket. Az általános nézőpontból felvázolt – cigánysággal kapcsolatos – absztrakt következtetések nem érik el az ingerküszöbét. Ezzel szemben a többségnek azok az egyre nagyobb számú csoportjai, amelyek a roma kisebbségi közösségekkel közvetlen együttélési kapcsolatviszonyban állnak, többnyire két stratégiát követnek. Egyrészt a leggyakoribb eljárás, hogy a többség a kisebbség irányába mutatott szegregatív, önelhatároló, a sztereotípiákból indul ki és azok fenntartásán alapuló kollektív elutasítással él. Esetleg elköltözik, gyermekét az etnikai interakciótól nem érintett iskolába íratja át.

⁹ Babusik Ferenc (szerk.): *Roma óvodáskorúak óvodáztatási helyzete*. Delphoi Consulting, 2002. 4–5.

¹⁰ Babusik Ferenc: Magyarországi cigányság – strukturális csapda és kirekesztés. In: Esély, 2007/1. 4–23.

Ugyanakkor az is egyre gyakoribb, hogy a helyben maradó, mobilitásra nem képes, kisebbségbe szoruló magyar közösségek a többségi roma társadalommal kényszerkooperációs helyzetbe kerülnek. Ennek talán leglátványosabb megnyilvánulása, hogy a beszűkülő házassági „piac” felgyorsítja a transz-etnikus párkapcsolatok elterjedését, a vegyes házasságok egyre gyakoribbá válását.¹¹ A vegyes házasságban született gyermekeket pedig a többség és a kisebbség az elterjedt társadalmi gyakorlat szerint túlnyomórészt romaként könyveli el.

Általános megközelítés, hogy a hazai roma közösség általános nézőpontból történő megközelítése alkalmas ugyan arra, hogy átfogó tendenciákat vázoljon, de ennek gyakorlati cselekvési értéke korlátozott. A távlatos nézőpontból megrajzolt általános kijelentések sajátossága, hogy a többség számára egyébként is távolinak tetsző témát és annak jelentőségét távol tartja.

A lokális szituatív megközelítés jelentősége

A magyar–roma együttélés értelmezésében és gyakorlati kezelésében egyre fontosabb szerepet játszanak azok a megközelítések, amelyek nézőpontja a mikroperspektíva élményközeleli szemléletét tekintik kiindulópontnak. A mikroperspektíva lényege a szituáció. Az együttélés és az ebben érintett szereplők csak a maguk lokális valóságában és autonóm integritásában válnak tényleges tényezőkké.

Be kell látni, hogy olyan, mint „roma ügy”, ebben a formában tulajdonképpen nem létezik. A magyarországi roma közösség ugyanis kulturálisan, történetileg, társadalmi viszonyaitak tekintve rendkívül diverzifikált és heterogén. Maga az etnonim, roma (cigány) klasszifikáló „címke” is roppant sokoldalú, kultúrájában és világképében sokszínűen gazdag csoport általános homogenizáló megnevezése. Például a nyírségi romani anyanyelvű oláh-cigány csoportok együttélési kapcsolatai a többséggel tradícióik, értékviláguk, szokásaik és normáik rendkívül különböző tulajdonságai miatt összehasonlíthatatlanul mások, mint egy archaikus dialektust beszélő beás vagy a budapesti Mátyás téren élő többgenerációs romungró zenész család helyzete.

Úgy tűnik, ahhoz, hogy a magyar–roma együttélés sikeres gyakorlati kezelése létrejöjjön, megkerülhetetlen szituatív stratégiára építeni. Minden együttélési reláció, legyen az települési szintű, munkahelyi vagy iskolai interakciós helyzetekhez kapcsolódó eset, alapvetően különbözik minden más helyzettől. A sikeres együttélés alapját képező árnyalt értelmezői megközelítés, az esetszerű értelmezés jelentősége melletti érvelés szerencsére manapság már nem holmi üres közhely.

A gyakorlati társadalomtudományi kísérletek közül kiemelkednek az alkalmazott antropológiai szemléletű vizsgálatok. A kisközösségek tanulmányozására szakosodott antropológiát módszertana teszi alkalmassá arra, hogy a szenzitív, gyakran átpolitizált etnikai együttélési helyzeteket eseti valóságukban értsük meg. A modern antropológia terepmunka-centrikus tudásterület, amelynek lényege,

¹¹ Vö. Szabó Henriett: *Variációk az együttélés-re*. L'Harmattan – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Budapest. 191–197.

hogy a kutató elsősorban azokat az ismereteket tekinti egy-egy társadalmi szituáció értelmezése szempontjából hitelesnek, amelyeket közvetlenül megtapasztal. Az antropológia nézőpontja tehát alapvetően szituatív. A társadalmi helyzet megítélésének alapját az képezi, hogy miként tudjuk megérteni és leképezni azt a nézőpontot, ahonnan a tanulmányozott alany (személy vagy közösség) látja saját helyzetét. Az antropológia szaknyelvén énikus tudásnak nevezett tapasztalat forrása tehát az a személy vagy közösség, akire a kívülálló (vagyis az antropológus) éppen ennek az ismeretnek a birtokában érvényes megállapításokat tehet.

A Tanodák és a Biztos Kezdet Gyermekházak például olyan lokális sajátosságokhoz alkalmazkodó – alkalmazkodni kénytelen – intézmények, amelyeknek lényege, hogy eredményességük érdekében a hely sajátosságaihoz igazodva működnek. A szituáció, az együttélési helyzet minőségének és adottságainak mérlegelése, valamint a következtetések alkalmazása maga válik a gyakorlati munka sikerének alapjává. A terepen dolgozó szakember nézőpontja feltételezi a generáltézisek teljes figyelmen kívül hagyását. Például az alföldi járásközpont szegregátumában működő óvodában felnőttek számára megszervezett írás- és olvasásórákon ahhoz, hogy a többségi társadalomhoz tartozó oktató elérje a romungró és oláh cigány „tanulók” közös részvételét, netán együttműködését, rendkívüli pedagógiai és alkalmazott társadalomtudományi tudást igényel.¹² A történelmi múltú nyírségi kisváros

¹² Biczó Gábor – Dallos Csaba: *Kincskeresők*, dokumentumfilm (29'30").

általános iskolájában elérni azt, hogy a szegregátumból érkező és mélyszegénységben élő, gyakran rosszul táplált gyerekek a számukra kínált ingyenes étkezési lehetőséget elfogadják, és ne egymást stigmatizálva és terrorizálva utasítsák el a meleg ebédet, rendkívüli pszichológiai és konfliktuskezelési tudást feltételez.¹³

Felbecsülhetetlen a szituatív látásmóddal rendelkező gyakorlati szakemberek munkájának értéke. A terepen tevékenykedve ők azok, akik az együttélés minőségének javítását, az integrációt megalapozó bizalomerősítő munkát hatékonyan elvégezhetik. Az ilyen képességekkel rendelkező szakemberek képzésének kitüntetett helyei a magyarországi roma szakkollégiumok hálózatának intézményei.

A roma szakkollégiumok és a *halfies*

A roma szakkollégiumi hálózat a cigány származású és/vagy hátrányos helyzetű fiatalok értelmiségivé válását és ezzel a társadalmi integrációt támogató egyik legsikeresebb intézményként eredményeivel méltán vívott ki az elmúlt évtizedben elismerést. A 11 magyarországi szakkollégiumban végzett közel 600 egyetemi hallgató fontos hozzájárulás a hazai roma származású diplomások számának növekedéséhez. Amint az köztudott, a 15–24 éves korosztályban a cigány fiatalok csupán alig több mint 1 százaléka vesz részt a felsőoktatásban, míg a teljes népességre vetítve ugyanez közel 20 százaléka.¹⁴

¹³ Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Hídon túl*. A *Kisvilágok* dokumentumfilm-sorozat epizódja (41'30"). <https://gygyk.unideb.hu/node/507>

¹⁴ A pontos adatok 1,3% és 19,8%. KSH, 2021. népszámlálás.

Az elsősorban a felsőoktatási lemorzsolódás megakadályozására szerveződött roma szakkollégiumok olyan tehetségműhelyek, amelyek sikerét elsősorban az egyetemisták és az itt végzett diplomások száma fémjelzi. Ugyanakkor a csoport számos olyan tulajdonsággal rendelkezik, ami társadalmi szerepvállalásuk lehetőségét tekintve messze túlmutat a diplomát szerzettek számából levonható következtetéseken. A szakkollégiumokba érkező diákok földrajzi rekrutációs hátterét figyelembe véve elmondható, hogy a hálózat tanulóinak többsége azokból a hátrányos helyzetű térségekből jut be az egyetemekre, ahol a roma népesség aránya az országos átlagnál magasabb, vagyis túlnyomóan az északkeleti és a délnyugati országrész községeiből érkeznek a felsőoktatásba.

Igaz, a kutatási adatokból az is látszik, hogy az ezer főnél alacsonyabb népességszámú településekről gyakorlatilag alig érkeznek fiatalok. Miután az ország településeiből 1700 ebbe a kategóriába sorolódik, ez figyelemre méltó jelenség és feladat.

A hálózatban tanuló fiatal egyetemisták társadalmi szerepvállalásának értelmezésekor további fontos körülmény, hogy a hallgatók gyakorlatilag a teljes magyarországi felsőoktatási képzési palettát lefedik.

Elismerésre méltó, hogy az évente átlagosan 300 roma szakkollégista a hazai felsőoktatás minden területén és minden szintjén jelen van. Feltűnő az is, hogy a tanár- és pedagógusképzésben tanuló szakkollégisták száma kiemelkedően magas.

A társadalmi integráció előmozdítása szempontjából nagyon fontosak a pedagógiai szakterületek. Az első hallásra idegen és körülményes meghatározás – relevanciamegfelelés – csupán annyit jelent, hogy a szakkollégisták többségének a végzést követően olyan szakmája lesz, amellyel hozzájárulhatnak az integráció elmélyítéséhez. A magyarországi hátrányos helyzetű térségek legnagyobb problémája, hogy a szociális, a köznevelési és egészségügyi feladatokat ellátó intézmények szakemberhálózata túlnyomórészt kiüregedett, elvándorolt vagy elhagyta a pályát.

A roma szakkollégista múlttal rendelkező pedagógusok társadalmi szerepvállalása hivatásuk végzése mellett két szempontból kiemelkedően fontos. Egyrészt az alumni, tehát a szakkollégiumok öregdiákjainak módszeres nyomon követése alapján tudható, hogy a kibocsátó környezetükbe visszatérők közvetlen környezetükben erőteljes mintaképző szerepet töltenek be.¹⁵ A tanulási siker, a diplomaszerezés ösztönzőleg hat a családban és a kortársi közösségben, például az a tény, hogy 2022-ben az év óvónője díjat egy volt roma szakkollégista nyerte el. Másfelől a magyar és roma közösségek együttélési folyamatainak megértésében és előmozdításában a szakkollégiumi múlttal rendelkező fiatal roma értelmiségiek jelentős szerepet játszhatnak.

A *halfies* a modern antropológiából ismert fogalom. Az angol *half* (fél) szóból képzett kifejezés azokat

¹⁵ Vö. Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Sokat tanulhatunk egymástól. A Kisvilágok dokumentumfilm-sorozat epizódja (52'11")*. <https://gygyk.unideb.hu/node/507>

a személyeket jelöli, akik akadémiai ismeretekkel és képzettséggel felvértezve visszatérnek „kibocsátó” közösségükbe, mégpedig azért, hogy ott tudományos kutatómunkát folytassanak. A tapasztalatok szerint az ilyen háttérrel rendelkező szakemberek előnyben vannak azokkal szemben, akik idegenként lépnek be kutatási színterükre. A roma szakkollégisták *halfies* szerepe kézenfekvő. Az otthonosság biztonságával mozognak saját terepükön, és rendelkeznek azzal a gyakorlati – például pedagógiai – tudással és felkészültséggel, hogy szakszerűen járuljanak az együttélési helyzetekhez.

A *halfies* szerep felvállalásának különös módja, amikor a tanult értelmiségi saját példáját tudatosan állítja a közössége elé. Például jelentőségét a társadalmi integráció szempontjából hangsúlyozza a tanulás. R. T. a nyírbátori járás egyik községéből származó, ugyancsak anyanyelvű családból kiemelkedett fiatal óvónő, aki települése első roma diplomása lett. Egykori iskolájába visszatérve felső tagozatos diákoknak egy osztályfőnöki órán arról beszélt, hogy mit jelent példaképpé válni, és felelősséggel elfogadni azt a szerepet, hogy értelmiségiként tennie kell közösségéért. Az iskolásoknak megfogalmazott hitvallása jól tükrözi a roma származású értelmiségi szakemberek jelentőségét. „Én emlékszem, hogy nekem nagyon sok olyan ember volt az életemben anno, akik mindig lebeszéltek arról, hogy az adott céljaim jók, vagy azzal az adott céllal én majd elérek valamit [...]. De hála a jó Istennek, meg ugye hála az olyan embereknek, mint például a tanár-

nő, vagy a szüleim, akik segítettek ebben [...]. És most azért vagyok itt, mert ha most nem lennék óvodapedagógus hallgató, [...] akkor most nem állnék itt és nem beszélnék nektek.”¹⁶

B. T. oláh cigány származású szociálpedagógiai végzettségű és pedagógiai asszisztensi munkát végző középkorú asszony, egykori roma szakkollégista esete a *halfies* szerep szép és hatásos példája. A kisváros roma társadalmának olyan vetületeit ismeri, amelyek elsajátítására egy kívülről érkező szakember esetében semmilyen esély sincs. Munkájában a helyzetek eseti szintű kezelésének képessége a „terep” és társadalmának pontos ismeretére épül. Hitvallását és munkájának társadalmi jelentőségét pontosan összefoglalja az életútjáról készült dokumentumfilmben elmesélt egyik történet.

„Nekem az is sikerélmény, amikor [egy] harmadikos kislánnyal volt dolgom. Ő is SNI-s volt, nem is SNI-s, attól súlyosabb, fogyatékos volt. [Emlékszem rá], amikor megtanítottam őt ötből elvonni, kivonni, nekem az olyan sikerélmény volt, mert akárhogy magyaráztam szegénynek, nem értette... belém kapaszkodott órán... Folyamatosan hívott, hogy segítsek. És akkor mondtam neki, hogy megeszed, ha van öt almád, és megeszel kettőt. És az olyan szinten bevillant neki, hogy ha megeszem, akkor azzal kevesebb lesz? Mondtam, igen. Másképp nem értette, akárhogy mondtam, kivo-

¹⁶ Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Hagyomány árnyékában. A Kik vagyunk... és miért?* dokumentumfilm-sorozat epizódja (40'10"). <https://gygyk.unideb.hu/node/506>

nod, elveszed és akkor utána könnyörgött, hogy kivonást írjon nekem, írjon nekem! És most hetedikes, és a mai napig úgy mondja, hogy a kivonás az megeszem. Nekem az olyan sikerélmény volt, és mentem haza, és mondtam boldogan a páromnak, hogy megtanítottam Natikát ötből kivonni. Rám nézett a párom, és azt mondta, Timi, nálad is baj van. Mondtam, nem baj, én nagyon örülök ennek, mert én tudom, hogy hány hét kellett ehhez, meg talán hónap is, mire eljutottunk oda, hogy ne mondja már mindenre azt, hogy ne mondja már mindenre azt, hogy nem tudom. Hanem ezt tudta, és annyira örült neki! És pont ugyanezt a kislányt megtanítottam a nevét leírni. Ez szerintem legalább akkora sikerélmény volt nekem, mint neki. Apró dolgok, kis lépések, de szerintem sokat jelent. Lehet, nem mindenkinek, nekem igen. Mert belegondolok abba, hogy majd mikor már nagy lesz, és ha el is fog mindent fejlejtetni, de talán a nevét le fogja tudni írni. És az életben az már nagyon sokat fog neki jelenteni, hogy leírom a nevemet. De ha meg több lesz, az csak plusz.”¹⁷

Vagyünk egy másik példát, ez a valóság szintén tanulságos és egyben megrendítő. Az ugyancsak roma származású R. G. esete szintén figyelemre méltó példája annak, hogy a saját közösségéből kiemelkedő aktív értelmiségi szerepet vállaló fiatal szakemberek tevékenységükkel hatékonyan képesek hozzájárulni a békés együttélés elmélyítésé-

hez. Az északkelet-magyarországi szegregátumi környezetben felnőtt, majd onnan kiemelkedő oláh cigány óvónő lakóhelye óvodájában dolgozva fogalmazta meg, hogy a személyében képviselt szerep miként segíti elő az együtt élő közösségek közötti elfogadó kapcsolatok kialakulását.

„Csoportom nagyon heterogén, hiszen többségében romungró és oláh cigány gyerekek járnak hozzánk, és hat gyerekem van, aki magyar származású. Nagyon fogékonyak, minden érdeklőket, nagyon kreatívak, és az együttműködés, az egymás elfogadása már nagyon szépen kialakult náluk. Van egy konkrét kisfiam, aki azt mondta, hogy azt, hogy én cigány óvó néni vagyok, először nem nagyon fogta fel. Én meg mondtam neki, hogy én ugyanolyan óvó néni vagyok, mint a Sárika óvónéni. Aztán egy beszélgetés során azt mondta nekem, hogy szeretlek, óvó néni attól, hogy cigány vagy. És aztán fogta fel, hogy neki van egy cigány barátja is, vagy barátai, és azt, hogy a cigány szó, az nem rossz, hanem az csak egy ember, egy jelzés. Már kisgyerekkorban nem alakul ki bennük az, hogy most az, hogy cigány, rossz dolog, hanem ő egy ember, ő egy óvónő, ő egy kisfű, ő egy kislány. És ez már nagyon szépen kialakult a csoportunkban. Nagyon büszke vagyok rá, hogy ez már kisgyerekkorban kialakul bennük, és ezt felnőttkorban továbbvihetik és továbbadhatják majd a gyermekeiknek.”¹⁸

¹⁷ Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Fehér Hollo – Tímea filmje. A Kik vagyunk... és miért?* dokumentumfilm-sorozat epizódja (48'50"). <https://gygyk.unideb.hu/node/506>

¹⁸ Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Sokat tanulhatunk egymástól. A Kisvilágok* dokumentumfilm-sorozat epizódja (52'10"). <https://gygyk.unideb.hu/node/507>